

τήν πικράν ἄλμην. Ἡ θάλασσα τρέχει ὡς ποταμὸς ἀπὸ τὴν κεφαλήν» εἶνε ἄλλο τι ἢ ἀναίσχυντος ψευδολογία; Μήπως ὁ Ὀδυσσεὺς παρ' Ὀμήρῳ εἶνε «ὑπόβρυχος», ἐν δὲ τῷ Ἑλλ. ἀναγνωσματαρίῳ κάθηται ἐπὶ θρόνου φαεινοῦ ἐν τῷ ὑψηρεφεί ἀνακτόρῳ τοῦ μεγαλήτορος Ἀλκινόου, τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων; 1) Μήπως παρ' Ὀμήρῳ ὁ Ὀδυσσεὺς ὄψε ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδύσας «στόματος ἐξέπτυσεν ἄλμην πικρὴν», ἐν δὲ τῷ Ἑλλ. ἀναγνωσματαρίῳ «πῖνε καὶ ἦσθε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς» ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Ἀλκινόου; 2) Μήπως παρ' Ὀμήρῳ «ἄλμη, πολλὴ ἀπὸ κρατὸς κελάρυζεν», ἐν δὲ τῷ Ἑλληνικῷ ἀναγνωσματαρίῳ «καὶ δὲ κάρητος οὐλας ἦκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἀνθει ὁμοίας Παλλὰς Ἀθήνη;» 3). Καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἀναγνωσματαρίῳ ὁ πολύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς, ὅπως καὶ παρ' Ὀμήρῳ, ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶνε ὑπὸ τὰ κύματα ἐξηγριωμένης θαλάσσης. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ ὕστερον ἀπὸ πολλὴν ὥραν φαίνεται ἐπὶ τῶν κυμάτων ἐπιπλέων. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ ἀποπτύει ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὴν πικράν ἄλμην. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ τρέχει ὡς ποταμὸς ἀπὸ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸ ὕδωρ! Πῶς λοιπὸν καὶ ποῦ εἶνε «πολὺ ἠλλοιωμένα τὰ τοῦ Ὀμήρου»;

Περαιτέρω· Παρ' Ὀμήρῳ διὰ τῆς λέξεως «ἄλμη» σημαίνονται δύο τινά, οὐχὶ πολὺ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων. Δι' αὐτῆς σημαίνεται τὸ τε θαλάσσιον ὕδωρ, φύσει ἄλμυρόν, ὡς ἐν Ὀδυσσεΐα (ε 51) ὁ Ἑρμῆς

σεύατ' ἔπειτ' ἐπὶ κῦμα λάρῳ ὄρνιθι ἑοικώς,
ὅς τε κατὰ δεινοὺς κόλπους ἀλὸς ἀτρυγέτοιο
ἰχθύς ἀγρώσσων πυκινὰ πτερὰ δεύεται ἄλμη

καὶ τὸ «ἀλμῶδες», ὡς λέγει ὁ Θεόφραστος 4) ἢ ὁ «ἀλώδης ἐπίπαγος», ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος 5) καὶ ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν χωρίων:

1) Ὀμηρος, Ὀδύσ. η 81. 85. 169.

2) Ὀμηρος, Ὀδύσ. η 177.

3) Ὀμηρος, Ὀδύσ. ζ 230.

4) Θεόφραστος, περὶ φυτῶν αἰτιῶν 6, 10, 4: Διὰ τί ποτε ἐνίοις — φυτοῖς — ἐγίγνεται γε καὶ πόθεν ἡ ἀλμυρίς. . . ἐκεῖνο δ' ἂν τις ὁμοίως ἀπορρήσειε πόθεν καὶ ὑπὸ τίνος. . . φαίνεται δὴ ἡ ἄλμη καὶ ὅλως τὸ ἀλμῶδες ἐπιπολάζον.

5) Πλούταρχος, Συμποσιακὰ προβλήματα 627 F.

— Ὀδυσσεύς . . σμερδαλέος δ' αὐτῆσι φάνη κεκακωμένος ἄλμη . .

— Ἀμφίπολοι, στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
ἄλμην ὤμοιν ἀπολούσομαι . .

— Αὐτὰρ ὁ ἐκ ποταμοῦ χροά νίζετο δῖος Ὀδυσσεύς
ἄλμην, ἣ οἱ νῶτα καὶ εὐρέας ἄμπεχεν ὤμους.

— Παῦροι δ' ἐξέφυγον πολιτῆς ἀλὸς ἠπειρόνδε
νηχόμενοι, πολλὴ δὲ περὶ χροῖ τέτροφεν ἄλμη 1).

Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος Ὀμηρικῶ χωρίῳ λέγεται :

στόματος δ' ἐξέπτυσεν ἄλμην πικρὴν 2),

ἐν δὲ τῷ Ἑλληνικῷ ἀναγνωσματαρίῳ λέγεται « ἀποπτύει ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὴν πικρὰν ἄλμην » καὶ ὁ κ. κριτῆς λέγει « ἄλμη ἢ παρ' Ὀμήρῳ δὲν εἶνε ὅτι ἡμεῖς λέγομεν ἄλμην », ἔχων μὲν ὑπ' ὄψιν ἴσως τὸ λεξικόν τοῦ Βυζαντίου, ἐν ᾧ φέρεται (ἐν λέξ. ἄλμη) « τὸ θαλάσσιον νερόν (μεγν.) ἢ θάλασσα — στόματος δ' ἐξέπτυσεν ἄλμην πικρὴν » — ἀγνοῶν δὲ βεβαίως ἅμα μὲν πάντα τὰ ἄνω μνημονευθέντα χωρία τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Θεοφράστου, ἅμα δὲ ὅτι ἐνδεχόμενον καὶ ἀλλαχοῦ που πλὴν τοῦ λεξικοῦ τοῦ Βυζαντίου νὰ ὑπάρχη μῦρον τι σοφίας. Ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου ἐν λέξ. « ἄλμη » φέρεται : Ἄλμη, Salsugo, Salsilano, vel Aqua salsa. Item Muria. Od. ε (53) quidam exp. Mare : ego potius Aquam salsam exp., ubi dicit δεύεται ἄλμη . . Rursus ε (322) ubi habetur : Στόματος δ' ἐξέπτυσε ἄλμην πικρὴν, Salsuginem interpret. malim. Ὅ ἐστιν — ἄλμη ἢ ἀλμυρότης, τὸ ἀλμῶδες, ὁ ἀλώδης ἐπίπαγος, ἢ τὸ ἀλμυρὸν ὕδωρ. Ἐπίσης ἢ σαλαμούρα, ἢ ἄρμη (κατὰ τὸν Βυζάντιον). Τὸ ἐν Ὀδυσ. ε 53 χωρίον τινὲς ἐρμηνεύουσι « θάλασσαν », ἐγὼ προτιμῶ « ὕδωρ ἀλμυρόν », ἐνθα λέγεται δεύεται ἄλμη· καὶ πάλιν τὸ ἐν Ὀδ. ε. 322 χωρίον, ἐνθα φέρεται « στόματος δ' ἐξέπτυσε ἄλμην πικρὴν », προτιμῶ νὰ ἐρμηνεύσω « τὴν ἀλμυρότητα, τὸ ἀλμῶδες, τὸν ἀλώδη ἐπίπαγον — ὅπως τουτέστιν εἶνε φυσικόν, ὅπως ὁ Ὅμηρος ἀντιλαμβάνεται τὸ πρᾶγμα καὶ ὅπως ἐγὼ ἔγραψα ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ μου. Μόνον τέλει ἀπαιδεύτος καὶ ἠκιστα σωφρονῶν δύναται νὰ εἶπη εἰς τὰ κουτουροῦ « ἄλμη ἢ

1) Ὅμηρος, Ὀδύσ. ζ 137. 218. 224. ψ 237.

2) Ὅμηρος Ὀδύσ. ε 322.

παρ' Ὀμήρῳ δὲν εἶνε ὅ τι ἡμεῖς λέγομεν», ἵνα εἶπη τι, ἀφοῦ ὡς κρι-
τῆς πρέπει νὰ εἶπη τι καὶ αὐτός. Ἀλλὰ

βέλτιστε, μὴ τὸ κέρδος ἐν πᾶσιν σκόπει —
λέγεις, ἃ δὲ λέγεις ἔνεκα τοῦ λαβεῖν λέγεις 1).

Περαιτέρω· Ἡ ἄλλη παρατήρησις τοῦ ἡμετέρου κριτοῦ ὅτι, ἐνῶ
ὁ Ὀμηρος λέγει «τέλος θανάτου ἀλεείνων», ἐν τῷ Ἑλλην. ἀναγνω-
σματαρίῳ φέρεται «ἀπηλπισμένος περιμένει τὸν θάνατον», θὰ ἦτο
ὀρθή, ἂν προέκειτο περὶ παλαιᾶς τινος ἐξηγήσεως ἢ περὶ μεταφράσεως
τινος τοῦ Γαζῆ ἢ τοῦ Πολυλά ἢ τοῦ Voss ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου
μεταφραστοῦ τοῦ Ὀμήρου καὶ οὐχὶ περὶ Ἀναγνωσματαρίου, προω-
ρισμένου διὰ παιδιὰ δεκαετῆ, ἐνθα χάριν τῆς ἐναργείας τῶν πρα-
γμάτων, χάριν τῆς ὁμοιότητος τοῦ τρόπου τῆς λέξεως, χάριν τῆς συμ-
φωνίας τῶν νοημάτων καὶ χάριν τοῦ παθητικοῦ τῆς ἐκφράσεως τὰ
παρ' Ὀμήρῳ

ἀλλ' οὐδ' ὡς σχεδὴς ἐπελήθετο, τειρόμενός περ,
ἀλλὰ μεθορμηθεὶς ἐνὶ κύμασιν ἐλλάβειτ' αὐτῆς,
ἐν μέσση δὲ καθίζε τέλος θανάτου ἀλεείνων» 2)

ἔδει νὰ ἀποδοθῶσιν, ὡς ἀπεδόθησαν· «Κολυμβῶν καὶ παλαίων πρὸς
τὰ ἄγρια κύματα φθάνει τὴν σχεδίαν, κάθηται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς
καὶ ἀπηλπισμένος περιμένει τὸν θάνατον».

Ὅταν ναυαγὸς τις εὐρίσκηται εἰς τοιαύτην δεινὴν θέσιν, εἰς ἣν εὐ-
ρέθη ὁ Ὀδυσσεύς, τὸ μόνον πάθος, ὅπερ κατέχει σύμπασαν τὴν ψυ-
χὴν αὐτοῦ εἶνε ἡ ἀπελπισία· τόσον δὲ τοῦτο εἶνε ψυχολογικῶς ἀληθές,
ὥστε εἰς τέσσαρα διάφορα στάδια τοῦ ναυαγίου τούτου τετράκις ὁ
Ὀδυσσεὺς ἀπροκαλύπτως ἐκφράζει τὴν κατέχουσαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
ἀπελπισίαν καὶ δὴ·

α'.) ἐν ἀρχῇ τῆς τρικυμίας (ε 298 - 312):

ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμὸν
«ὦ μοι ἐγὼ δειλός. τί νύ μοι μήκιστα γένηται;
δεῖδω μὴ δὴ πάντα θεὰ νημερτέα εἶπεν,
ἢ μ' ἔφατ' ἐν πόντῳ, πρὶν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι,

1) Μένανδρος, ἀπ. 854 καὶ 776. Kock τόμ. 3, σελ. 228 καὶ 216.

2) Ὀμηρος, Ὀδύσ. ε 324.

ἄλγε' ἀναπλήσειν· τὰ δὲ νῦν πάντα τελεῖται.

.. νῦν μοι σῶς αἰπὺς ὄλεθρος.

τρισμακάρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότε ὄλοντο

Τροίη ἐν εὐρείῃ, χάριν Ἀτρεΐδῃσι φέροντες.

καὶ δὴ ἔγωγ' ὄφελον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν

ἡματι τῷ, ὅτε μοι πλείστοι χαλκήρεα δοῦρα

Τρῶες ἐπέριψαν περὶ Πηλείωνι θανόντι.

τῷ κ' ἔλαχον κτερέων, καὶ μευ κλέος ἦγον Ἀχαιοί·

νῦν δέ με λευγαλέω θανάτῳ εἴμαρτο ἄλῶναι 1).

β'.) μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Λευκοθέας παροχὴν τοῦ κρηδέμνου ('Οδυσ. ε 355):

ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμὸν

«ὦ μοι ἐγὼ, μὴ τίς μοι ὑφαίνῃσιν δόλον αὔτε

ἀθανάτων, ὅτε με σχεδίνης ἀποβῆναι ἀνώγει».

γ'.) μετὰ τὴν κατάθραυσιν τῆς σχεδίας ('Οδ. ε 388):

ἐνθα δὺω νύκτας δύο τ' ἡματα κύματι πηγῷ

πλάζετο, πολλὰ δέ οἱ κραδίη προτιόσσετ' ὄλεθρον.

δ.) ὅταν παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν Φαιάκων παλαίων πρὸς τὰ κύματα

α δοῦπον ἄκουσε ποτὶ σπιλάδεσσι θαλάσσης

καὶ τότε Ὀδυσσεὺς λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ,

ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμὸν

ὦ μοι.. ἔκβασις οὐ πη φαίνεθ' ἄλὸς πολιοῖο θύραζε 2).

Καὶ κατὰ τὴν παρὰ τῷ Ἀχιλλεῖ Τατίῳ δὲ περιγραφὴν τρικυμίας τὸ αὐτὸ ψυχολογικὸν φαινόμενον ἐμφανίζεται. Ἀπελπισία τελεία τῶν ναυαγῶν «ἀεὶ τὸν θάνατον προσδοκῶντες» — καὶ πάλιν· «παραδόντες ἑαυτοὺς τῇ τύχῃ, ρίψαντες τὰς ἐλπίδας», — καὶ πάλιν· «ὀπίσοι μὲν οὖν παραχρῆμα τῆς ἄλμης πιόντες κατεσθέθησαν, οὗτοι μετριωτέραν ὡς ἐν κακοῖς ἔσχον τὴν συμφορὰν, οὐκ ἐνδιατρίψαντες τῷ τοῦ θανάτου φόβῳ» — καὶ πάλιν· «πολλοὺς ἤδη τῷ φόβῳ θανάτους ὑπεμείναμεν» 3).

1) Ταῦτα κατὰ λέξιν προσπαθεῖ νὰ ἀπομιμηθῇ ὁ μέγας τῆς Πορτογαλλίας ἐποποιὸς Luis de Comoens, ἄσμα 6, στροφή 83, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 160. «O, glücklich Jene, welche durch die Spitzen» κτλ.

2) Ὅμηρος, Ὀδύσ. ε. 401. 406.

3) Ἀχιλλεὺς Τάτιος, Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα, λόγ. 3, κεφ. 1-6.

Ἄμαρτημα λοιπὸν εἶνε καὶ δὴ «περὶ τὰ πράγματα», ὅταν ὑποχρέωσης μηδεμιᾶς ὑφισταμένης, ὅπως ἀνταποδοθῆ κατὰ λέξιν τὸ ἀρχαῖον κείμενον, καὶ τῶν νοημάτων μὴ ἀλλοιουμένων μηδὲ συνταρασσομένων κατορθωθῆ ἐν παιδαρίοις δεκαετέσι νὰ κατασταθῆ ἐναργέστερον τὸ πρᾶγμα, ὁμοιομορφότερος ὁ τρόπος τῆς λέξεως καὶ παθητικωτέρα ἢ ἔκφρασις;

Ἄλλὰ δεδόσθω ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τῆς σημασίας τῆς λέξεως «ἄλλεεῖνων» ἐγράφη «κάθηται ἐν τῷ μέσῳ τῆς σχεδίας καὶ ἀπηλπισμένος περιμένει τὸν θάνατον», ἀντὶ νὰ γραφῆ «κάθηται ἐν τῷ μέσῳ τῆς σχεδίας καὶ διαφεύγει τὸν θάνατον» καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς σημασίας τῆς λέξεως ἄλμη ἐγράφη «ἀποπτύει ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὴν πικρὰν ἄλμην», ἀντὶ νὰ γραφῆ «ἀποπτύει ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ πικρὸν θαλάσσιον ὕδωρ», ἢ τοῦτο λόγος, ὅπως ἀποκολλήσωσιν οἱ κ. κριταὶ τὴν μετὰ τοῦ πνεύματος τῶν μικρῶν ἑλληνοπαίδων ἐπικοινωνίαν ἐνός τῶν ἐξοχωτέρων ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας καὶ παράσχωσιν αὐτοῖς «τὰ περιπτώματα τῶν πτηνῶν καὶ τὰς κοπρισμένας κλίνας τῶν μεταξοσκωλήκων καὶ τὴν σακκορράφαν καὶ τὰ σπασμένα γυαλιὰ τοῦ Andersen καὶ τὰ ζουμιὰ καὶ τὲς γαβάθες τοῦ Γερομήτρου» τοῦ Grimm;

Ἄλλ' αὕτη εἶνε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων! — «Οἱ γὰρ ἕκαστος χαίρει πραττομένοις, ἐκείνοις οὕτος καὶ λεγομένοις ἡσθήσεται» 1) — «Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ κατ' ἀλήθειαν εὐφυΐα, τὸ δύνασθαι καλῶς ἐλέσθαι τὸ ἀληθές καὶ φυγεῖν τὸ ψεῦδος· ὅπερ οἱ πεφυκότες εὖ δύνανται ποιεῖν· εὖ γὰρ φιλοῦντες καὶ μισοῦντες τὸ προσφερόμενον εὖ κρίνουσιν τὸ βέλτιστον» 2). — Ἄλλ' — «ἀμουσία τὸ πλεον μέρος ἐν βροτοῖσιν λόγων τε πλῆθος» 3).

«Καὶ περὶ τὰ πράγματα δὲ σφάλλεται οὐχ ἅπαξ ὁ κ. συγγραφεύς. Οὕτω· σελ. 300. «Ὁ ὄγκος αὐτῶν τῶν ἄστρον εἶνε πολὺ μεγαλείτερος ἀπὸ τὸν ὄγκον τῆς γῆς». Καὶ τῶν δευτερευόντων πλανητῶν, καὶ τῆς Ἀφροδίτης;».

1) Ἐρμογένης, περὶ ἰδεῶν, τόμ. 6'. ἔκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 315. ἔκδ. Spengel τόμ. 2, σελ. 358 ἐν τέλει.

2) Ἀριστοτέλης, Τοπικά 163, 6, 14.

3) Κλεόδουλος, ἀπ. I Bergk, Poet. Lyr. Graeci, Lipsiae, 1882, τόμ. 3, σελ. 204.

Ἡ παρὰ γράφος, ἧς τινος ἀπόσπασμα εἶνε τοῦτο, ἐπιγράφεται «Τὰ ἄστρα (κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ Πλούταρχον), ὅπερ εἶνε τμῆμα τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπιγραφομένου «ὁ κόσμος» (κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς). — Τὰ κείμενα ἔχουσιν οὕτως· «Θαλῆς γεώδη μὲν ἔμπυρα δὲ τὰ ἄστρα. — Ἡρακλείδης καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν, γῆν περιέχοντα ἀέρα τε καὶ αἰθέρα ἐν τῷ ἀπείρῳ αἰθέρι· ταῦτα δὲ τὰ δόγματα ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς φέρεται· κοσμοποιοῦσι γὰρ ἕκαστον τῶν ἀστέρων 1). — Τὴν γῆν ἐν τῶν ἄστρον ποιοῦσιν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς γῆς ὄγκος πηλίκος ἂν τις εἴη πρὸς τὰ περιέχοντα μεγέθη οὐκ ἄδηλον· ἤδη γὰρ ὤπται διὰ τῶν ἀστρολογικῶν θεωρημάτων ἡμῖν ὅτι πολὺ καὶ τῶν ἄστρον ἐνίων ἐλάττων ἐστίν 2). — Οἱ Στωϊκοὶ σφαιρικοὺς τοὺς ἀστέρας, καθάπερ τὸν κόσμον καὶ ἥλιον καὶ σελήνην 3) — Σφαιροειδῆ τὰ ἄστρα, καθάπερ οἷτε ἄλλοι φασὶ καὶ ἡμῖν ὁμολογούμενον εἰπεῖν» 4).

Ἀνταπέδωκα δ' ἐγὼ ταῦτα οὕτως· «Τὰ ἄστρα εἶνε ὅμοια μὲ τὴν γῆν. Τὰ ἄστρα ἔχουσι καὶ αὐτὰ ἠπείρους, ὠκεανούς, ὄρη, ζῶα καὶ φυτὰ, ὅπως καὶ ἡ γῆ. Ὁ ὄγκος τινῶν ἐξ αὐτῶν εἶνε πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ὄγκον τῆς γῆς. Εἶνε δὲ σφαιροειδῆ, ὅπως ὁ ἥλιος καὶ ἡ γῆ». Ἄν δὲ ἐν τῷ ἀντιγραφέντι κειμένῳ ἐξέπεσον αἱ λέξεις «τινῶν ἐξ» καὶ ἐκπεσοῦσαι παρωράθησαν 5), οὐδεμία ἄλλη ἐξήγησις ἦτο δυνατὴ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ἡμετέρου κριτοῦ «καὶ περὶ τὰ πράγματα δὲ σφάλλεται οὐχ ἄπαξ ὁ κ. συγγραφεύς»; Ἐκ τῆς τάξεως τῶν τοιούτων «κ. συγγραφέων» εἶνε οἱ σφαλλόμενοι περὶ τὰ παιδικὰ ταῦτα μαθήματα ἢ ἐκ τῆς τάξεως τῶν τοιούτων κ. κ. κριτῶν οἱ τόσον μικροψύχως καὶ τόσον ἀνελευθέρως κρίνοντες;

«Καὶ περὶ τὰ πράγματα δὲ σφάλλεται οὐχ ἄπαξ ὁ κ. συγγραφεύς· οὕτω . . . σελ. 304 «ἡ γῆ εἶνε στρογγύλη . . . Ὁ ὄγκος αὐτῆς εἶνε κυκλοτερῆς».

Ὁ συγγραφεύς σφάλλεται ἢ ὁ κ. κριτῆς εἶνε ἀμαθέστατος τοῦ ἔργου, δι' ὃ μισθοδοτεῖται καὶ ἐξ οὗ ἀποζῆ; Καὶ «τὸ σχῆμα τῆς γῆς εἶνε στρογγύλον» καὶ «ἡ γῆ εἶνε στρογγύλη» καὶ «ὁ ὄγκος αὐτῆς εἶνε κυκλοτερῆς» εἶνε τόσον Ἑλληνικά, ὅσον Ἑλ-

1) Πλούταρχος, περὶ τῶν ἀρεσκόντων φιλοσόφους φυσικῶν δογμάτων 288 D καὶ F.

2) Ἀριστοτέλης, περὶ Οὐρανοῦ 296, α, 25. — Μετεωρολογικά 339, 6, 6.

3) Πλούταρχος, περὶ τῶν ἀρεσκόντων φιλοσόφους κτλ. 889 A.

4) Ἀριστοτέλης, περὶ Οὐρανοῦ 290, α, 7.

5) X. Παπαμάρκου Ἑλλην. Ἀναγνωσμ. τῆς Δ' τάξεως σελ. 300 (χειρόγραφον).

λῆνες εἶνε ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλούταρχος. Ἀπόδειξις δέ· Λέγει ὁ Πλούταρχος: « Τὴν γὰρ γῆν ἐκ κύβων συστησάμενος — ὁ Πλάτων — σφαιροεῖδές αὐτῆς γεγονέναι τὸ σχῆμά φησι καὶ στρογγύλον » 1). Λέγει ὁ Πλάτων: « Εὐρηκέναι ὤμην διδάσκαλον τῆς αἰτίας περὶ τῶν ὄντων κατὰ νοῦν ἐμαυτῷ τὸν Ἀναξαγόραν, καὶ μοι φράσειν πρῶτον μὲν, πότερον ἢ γῆ πλατεῖά ἐστίν ἢ στρογγύλη » 2). Λέγει ὁ Ἀριστοτέλης: « Οὐδὲν αὐτοὺς ἀπιστεῖν δεῖ μὴ κυκλοτερῆ τὸν ὄγκον εἶναι τῆς γῆς » 3).

« Καὶ περὶ τὰ πράγματα δὲ σφάλλεται οὐχ ἅπαξ ὁ κ. συγγραφεύς. Οὕτω σελ. 327: « Ἐκ τῶν ἐαρινῶν (ἀνθέων) ἀκόμη καὶ πρὶν παρέλθῃ ἐντελῶς ὁ χειμῶν, πρῶτον φαίνεται εἰς τοὺς ἀγροὺς τὸ λευκόϊον, ὕστερον τὸ φλόγινον ἴον, μετὰ ταῦτα ὁ νάρκισσος ». — Ὁ νάρκισσος ἀνθεῖ ἐν μέσῳ χειμῶνι ».

« Χάριεν τὸ τοῦ Διογένους πρὸς τινα νεανίσκον ὀφθέντα μὲν ἐν τῷ καπηλείῳ, καταφυγόντα δὲ εἰς τὸ καπηλεῖον,

1) Πλούταρχος, Πλατωνικά ζητήματα, 1004 A.

2) Πλάτων, Φαίδων 97 D. Πρβλ. καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Stallbaum αὐτόθι σημειούμενα.

3) Ἀριστοτέλης, περὶ Οὐρανοῦ 294, α, 7. — Ὁ ὀρισμὸς τοῦ στρογγύλου εὔρηται παρὰ Πλάτωνι ἐν Παρμενίδῃ σελ. 137 E: « Στρογγύλον γέ πού ἐστι τοῦτο οὐδ' ἂν τὰ ἔσχατα πανταχῇ ἀπὸ τοῦ μέσου ἴσον ἀπέχη ». « Σημαίνεται δὲ διὰ ταύτης τῆς λέξεως πᾶν τὸ ἔχον σχῆμα περιφερές, πᾶν τὸ ἔχον σχῆμα μὴ εὐθύ, πρὸς ὃ ἀντιτίθεται ὁ κύλινδρος, ὁ κύκλος, τὸ σφαιροεῖδές, ἢ σφαῖρα (Πλάτων, Παρμενίδης 137 D. Τίμαιος 73 D. Πρόκλος εἰς Πλάτωνος Παρμενίδην 112 καὶ 113). — Ὁρίγένης, κατὰ πασῶν αἱρέσεων ἔλεγχος, βιβλ. Α (ἔκδ. E Miller 1851, σελ. 11) περὶ τοῦ Ἀναξιμάνδρου: Τὸ δὲ σχῆμα αὐτῆς (τῆς γῆς) . . στρογγύλον κλονι παραπλήσιον. — Πλουταρχος, Συμποσιακ. Προβλημ. 704 B: Ἐμοὶ δ', εἶπεν, ἐδόκει καὶ μίμημα τῆς γῆς ἢ τράπεζα εἶναι· πρὸς γὰρ τὸ τρέφειν ἡμᾶς καὶ στρογγύλη καὶ μόνιμός ἐστι καλῶς ὑπ' ἐνίων ἐστία καλεῖται — Ἀριστοτέλης, Μετεωρολογικά 363, α, 27: Ὁ τοῦ ὀρίζοντος κύκλος . . στρογγύλος. — Αὐτόθ. Περὶ ζώων γενέσεως 758, α, 9: Ἡ μορφή στρογγύλη τὴν ιδέαν οὔσα καὶ σφαιροεῖδής. — Διογένης Λαέρτιος, 8, 48 καὶ 9, 21: Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν οὐρανὸν πρῶτον ὀνομάσαι τὸν Πυθαγόραν φασὶ Φαβωρίνος κόσμον καὶ τὴν γῆν στρογγύλην· ὡς δὲ Θεόφραστος Παρμενίδην . . πρῶτος δ' οὗτος τὴν γῆν ἀπέφηνε σφαιροεῖδῃ. — Αὐτόθ. 9, 57: Ἐδόκει δ' αὐτῷ — Διογένει τῷ Ἀπολλωνιάτῃ — τάδε· Στοιχεῖον εἶναι τὸν ἀέρα . . καὶ τὴν γῆν στρογγύλην. — Πλούταρχος περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις 894 A: Ὁ δ' Ἐπίκουρος . . στρογγυλαίνεσθαι τὴν χάλαζαν καὶ τὸν ὑετὸν ἀπὸ τῆς μακρᾶς καταφορᾶς ὑποπεπλασμένον. — Πρόκλος εἰς Πλάτωνος Παρμενίδην 112: Τὸ δὲ στρογγύλον τὸ εἰς ἐσὺτὸ συννεῦον . . τοῦτο δὲ Παρμενίδης μνημονεύει « σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ μεσόθεν ἰσοπαλὲς πάντῃ » τὸ ὄν ἀποφηνάμενος . . ὃ δὲ εἰς ἄλλο βλέπων ἀποφάσκει τὸ σφαιρικὸν εἶδος ἢ καταφάσκει τοῦ ἐνός » Ἴδε περὶ τούτων καὶ Schaubach, Geschichte der Griechischen Astronomie, Göttingen 1802, σελ. 101 καὶ 250.

« ὄσῳ » γὰρ εἶπεν « ἐνδοτέρῳ φεύγεις, μᾶλλον ἐν τῷ καπνολείῳ γίγνη » 1).

Ταῦτα γνωμοτυπῶν λέγει ὁ ἡμέτερος κριτής. Ἄλλὰ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπάρχει καὶ τις Θεόφραστος ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐκ παχυλῆς ἀμαθείας ἴσως λέγει τὰ ἐναντία τοῖς τοῦ πολυμούσου κριτοῦ ἡμῶν οὕτως: « Τῶν δ' ἀνθῶν τὸ μὲν πρῶτον ἐκφαίνεται τὸ λευκόϊον, ὅπου μὲν ὁ ἀήρ μαλακώτερος εὐθύς τοῦ χειμῶνος, ὅπου δὲ σκληρότερος ὕστερον ἐνιαχοῦ τοῦ ἤρος. Ἄμα δὲ τῷ ἴῳ ἢ μικρόν τι ὕστερον καὶ τὸ φλόγινον καλούμενον τὸ ἄγριον ταῦτα γὰρ πολὺ ἐκτρέχει τῶν ἄλλων, μετὰ δὲ ταῦτα ὁ νάρκισσος καὶ τὸ λείριον » 2). Καὶ οἱ μὲν ἀναγνωσματαριογράφοι εἶνε ὑπόχρεοι νὰ γινώσκωσι ταῦτα καὶ τούτοις νὰ ἔπωνται, οἱ δὲ κριταὶ αὐτῶν εἶνε ἐλεύθεροι οὐδὲν μὲν τούτων νὰ γινώσκωσι, νὰ ἔπωνται δὲ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν σοφίᾳ γνωμοτυποῦντες καὶ ἀσεβοῦντες ἐν παντί. Ἄλλ'

« ἐξέστω Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν ».

« Καὶ περὶ τὰ πράγματα δὲ σφάλλεται οὐχ ἄπαξ ὁ κ. συγγραφεύς. Οὕτω... σελ. 309 « ποτὲ τὰ πτηνὰ δὲν ἐκολύμβησαν ». Ὁ λάρος, ἡ νῆσσα κτλ; ».

Ἄλλὰ μάκαρ Ἄηρ διὰ τῶν νεφέων διάπεμψον Ἀντικύραν 3).

Τὸ καχιζόμενον τοῦτο χωρίον ἔχει οὕτως: « Ὁ κόσμος εἶνε περικαλλέστατος καὶ ἡ τάξις ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτὸν τελειοτάτη. Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ τότε, ὅτε ὁ μέγας Δημιουργὸς τοῦ κόσμου ἐδημιούργησεν αὐτόν, τὰ ἄστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη κινουῦνται πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὁ ἥλιος λάμπει, οἱ ἀστέρες στίλβουσιν, οἱ ἄνεμοι πνέουσιν, οἱ ποταμοὶ ρέουσιν, ἡ σφαῖρα κυλίσται, ὁ κύβος ἵσταται, οἱ ἰχθύες κολυμβῶσι, τὰ πτηνὰ πετῶσιν, αἱ ἀηδόνες ψάλλουσι, τὰ ῥόδα εὐωδιάζουσι. Ποτὲ οἱ ποταμοὶ δὲν ἐστάθησαν, ποτὲ τὰ πτηνὰ δὲν ἐκολύμβησαν, ποτὲ οἱ ἰχθύες δὲν ἐπέταξαν, ποτὲ τὰ ῥόδα δὲν ἔψαλλαν. Ποτέ, ἀπὸ τῆς ὥρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πλάσις ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μεγάλου Δημιουργοῦ, ἕως τώρα! Ἡ τάξις τοῦ κόσμου εἶνε τελειοτάτη ».

1) Πλούταρχος, Πῶς ἂν τις αἰσθοῖτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ 82 C.

2) Θεόφραστος, περὶ φυτῶν ἱστορ. 6, 8, 1. Πρβλ. καὶ 6, 6, 9.

3) Δίφιλος ὁ κωμικός, ἀπ. 126, στίχ. 6, Kock, Comic. Attic. fragm. τ. 2, σ. 578.

Τὰ καταπτύόμενά ἐνταῦθα διὰ τῆς ὑπερσόφου ταύτης παρατηρήσεως εἶνε κατὰ τὰ περὶ κόσμου πρὸς Ἀλέξανδρον τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ ὑψηλοτάτου τούτου τῆς σεμνῆς ἀρχαιότητος διθυράμβου, τῆς λιγυρωτάτης ταύτης ᾠδῆς πρὸς τὸν μετ' ἄκρας σοφίας κυβερνῶντα τὸν κόσμον Δημιουργὸν τοῦ Παντός τάδε: «Ὡσπερ ἂν εἴ τις ἐξ ἀγγείου ὁμοῦ ρίψει σφαῖραν καὶ κύβον καὶ κῶνον καὶ κύλινδρον· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν κατὰ τὸ ἴδιον κινηθήσεται· σχῆμα· ἢ εἴ τις ὁμοῦ ζῶον ἐνυδρόν τε καὶ χερσαῖον καὶ πτηνὸν ἐν τοῖς κόλποις ἔχων ἐκβάλλοι· δῆλον γὰρ ὅτι τὸ μὲν νηκτὸν ἀλλόμενον εἰς τὴν ἑαυτοῦ δίαιταν ἐκνήξεται, τὸ δὲ χερσαῖον εἰς τὰ σφέτερα ἦθη καὶ νομοὺς διεξερπύση, τὸ δὲ ἀέριον ἐξαρθὲν ἐκ γῆς μετάρσιον οἰχθήσεται πετόμενον, μίᾳς τῆς πρώτης αἰτίας πᾶσιν ἀποδούσης τὴν οἰκείαν εὐμάρειαν» 1).

Ἐρωτῶ νῦν πάντα σωφρονοῦντα ἄνθρωπον· Ἡ παρατήρησις τοῦ κ. κριτοῦ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ λάρος καὶ ἡ νῆσσα κτλ. κολυμβῶσιν, ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἔπρεπε νὰ εἶπη «τὸ δὲ ἀέριον ἐξαρθὲν ἐκ γῆς μετάρσιον οἰχθήσεται πετόμενον», οὐδὲ ἐγὼ νὰ γράψω «τὰ πτηνὰ πετῶσιν . . . ποτὲ τὰ πτηνὰ δὲν ἐκολύμβησαν», εἶνε παρατήρησις σωφρονοῦντος ἀνθρώπου; Ἄν δὲ ἐγράφετο ὅτι «τὰ πτηνὰ κολυμβῶσιν», διότι καὶ ὁ λάρος καὶ ἡ νῆσσα ἔστιν ὅτε κολυμβῶσι, τότε διὰ τί νὰ μὴ γραφῆ ὅτι καὶ «οἱ ἰχθύες λαλοῦσιν», ἀφοῦ ὁ μὲν σκάρος «φθέγγεται ἰκμαλέην λαλαγὴν», ὁ δὲ ποτάμιος χοῖρος «λαλεῖ» καὶ «ὁ βῶξ φωνὴν προίεται» 2), νὰ ἐξεικονισθῇ δ' οὕτως ὁ κόσμος ὅχι ὅπως ἐδημιούρ-

1) Ἀριστοτέλης, περὶ κόσμου πρὸς Ἀλέξανδρον 398, 6, 27. καὶ ἐξ. Πρὸβλ. καὶ σελ. 399. — Ταῦτά καὶ ὁ Εὐσέβιος, Προπαρασκευὴ Εὐαγγελικὴ 8, 10, 10 καὶ 11: Καὶ γὰρ ἐπὶ πάντων ὁ θεός, καὶ πάνθ' ὑποτέτακται καὶ στάσιν εἴληφεν· ὥστε τοὺς ἀνθρώπους καταλαμβάνειν ἀκίνητα εἶναι ταῦτα. λέγω δὲ τὸ τοιοῦτον, ὡς οὐδέποτε γέγονεν οὐρανὸς γῆ, γῆ δ' οὐρανός, οὐδ' ἥλιος σελήνη λάμπουσα, οὐδὲ σελήνη πάλιν ἥλιος, οὐδὲ ποταμὸς θάλασσα, οὐδὲ θάλασσα ποταμός. Καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ζῴων ὁ αὐτός ἐστι λόγος. οὐ γὰρ ἄνθρωπος ἔσται θηρίον, οὐδὲ θηρίον ἄνθρωπος. καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν δὲ ταῦτόν ὑπάρχει φυτῶν τε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἀμετάβλητα μὲν ἐστί, τὰς αὐτὰς δὲ ἐν αὐτοῖς τροπὰς λαμβάνει καὶ φθοράς. Ἡ στάσις οὖν ἡ θεία κατὰ ταῦτα ἂν λέγοιτο, πάντων ὑποκειμένων τῷ θεῷ. — Πρὸβλ. καὶ Ὀμήρου ἐπιγραμμ. 3, εἰς Μίδην καὶ τὸ τοῦ Κλεοβούλου ἐπίγραμμα τὸ ἐπὶ Μίδα παρὰ Διογένη. τῷ Λαερτίῳ βιβλ. 1, κεφ. 6, 89-91.

2) Ὀππιανός, Ἀλιευτικὰ 1, 134: Καὶ σκάρων, δς δὴ μόνος ἐν ἰχθύσι πᾶσιν ἀναύδοις | φθέγγεται ἰκμαλέην λαλαγὴν. — Ἀριστοτέλης, ἀποσπ. Ζωικά, 300 καὶ 301, ἔκδ. Rose, Lipsiae 1886, σελ. 228 - 229: Καίτοι μόνους εἰρηκότος Ἀριστοτέλους φθέγγεσθαι σκάρων καὶ τὸν ποτάμιον χοῖρον . . . οὐδεὶς ἰχθύς λαλεῖ, μόνος δὲ ὁ λεγόμενος σκάρος καὶ ὁ ποτάμιος χοῖρος . . . καὶ οἱ σκάρων λέγονται φωνεῖν . . . βῶξ Ἀριστοτέλης δὲ ὅτι μόνος τῶν ἰχθύων φωνὴν προίεται καὶ οὕτως ὠνόμασται.

γησεν αὐτὸν ὁ Ἄριστοτέλης τῶν πάντων, οὐδ' ὅπως ἀντελήφθη αὐτὸν ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἄριστοτέλης, ὁ Κλεόβουλος, ὁ Εὐσέβιος καὶ πάντες οἱ σωφρονοῦντες, ἀλλ' ὅπως ἰνδάλλεται ἐν τῇ διανοίᾳ ἀνθρώπων μελαγχολῶντων καὶ ἀλλοφρονοῦντων;

Οὕτως ἔχουσι τὰ κατὰ τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ τὰς ἀποφάνσεις τῶν ταχθέντων ὑπὸ τῆς πολιτείας νὰ κρίνωσιν αὐτά. Οὐδεμία τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν παρελείφθη. Ἐξετέθησαν πᾶσαι, ἵνα οἱ φιλοτιμότεροι τῶν νεωτέρων προσέρχωνται τοῦ λοιποῦ εἰς τε τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν κρίσιν ἔργων τοιούτων περισσότερον παρσκευασμένοι καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας εἰς πράγματα τοιαύτης σπουδαιότητος. Ἐχω ἀκράδαντον τὴν πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἔλθῃ καιρὸς, καθ' ὃν θὰ εὐρίσκωσιν ἀνεξήγητον οἱ μεθ' ἡμᾶς τὸ νῦν ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν γράμμασιν τελούμενον. Θὰ εὐρίσκωσιν ἀνεξήγητον ταυτέστι πῶς ἄνθρωποι ὅλως ἀπαράσκευοι ἀνελάμβανον τὴν διεξαγωγὴν τοιούτων βαρυσημάτων πραγμάτων· πῶς ἄνθρωποι ἐλαστικὴν τὴν συνείδησιν ἔχοντες ἐγκατεμίγνουσιν εἰς ὑποθέσεις ὑψίστου καὶ παγκοίνου συμφέροντος τὰ ἀγεννῆ αὐτῶν προσωπικὰ καὶ πατριαστικὰ πάθη. Ἡ ζωτικότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶνε μεγίστη καὶ ἡ εὐγένεια σύμφυτος. Ἡ πονηροκρατία, ἡ ἀπὸ πολλοῦ καταλυμαινομένη τὴν σεμνὴν καὶ μεγαλώνυμον χώραν ἡμῶν, κατεπλάκωσεν, ἀλλὰ δὲν ἐξηφάνισεν αὐτά. Ἡ πονηροκρατία αὕτη θὰ παρέλθῃ, καὶ τότε θὰ ἀναλάμψῃ καὶ αὖθις ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀρχηγόνῳ στιλπνότητι ἡ δαιμονία τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος οὐσία καὶ τὸ γενναῖον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἦθος. Οὕτω δὲ τὸ πολυπαθὲς καὶ καθυβρισθὲν τοῦτο ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, καταλαμβάνον καὶ αὖθις ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἔθνων τὴν θέσιν, ἐξ ἧς μυρίοι βάρβαροι καὶ μυρίαὶ ἐπιβουλαὶ ἐξετόπισαν αὐτό, οὐ μόνον αὐτὸ θὰ γείνη ὁ ἐνθερμότερος λάτρης τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀκτινοβολοῦν — τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ — ἐκ τῆς οὐρανίας αὐτοῦ ὑποστάσεως τὰς συμφύτους αὐτῷ θερμαντικὰς καὶ φωτιστικὰς ἀκτῖνας τῆς ἡμερώσεως καὶ τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ θὰ συνεχίσῃ τὸ ἀπὸ τοσοῦτου ἤδη χρόνου διακοπὴν ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἔργον, ὅπερ μάτην οἱ αἰῶνες ἀναμένουσιν ἀπὸ ἔθνων μέγα δυναμένων καὶ ὀγκηρῶν, τὰ μάλιστα μὲν ἐξευρωπαϊσθέντων, οὐδ' ὅπως οὖν δὲ ἐξελληνισθέντων.

ΠΙΝΑΞ

τῶν καθ' ἡμᾶς ποιᾶν τινα σχέσειν
μετὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχόντων Ἑλλήνων.

- Ἀδαμόπουλος σελ. 97.
Ἀποστολόπουλος Θ. 87, 88, 90, 93,
96, 172.
Ἀργυριάδης Ἰ. 17, 32, 38, 41, 43,
64, 65, 69, 87, 88, 93, 96, 97, 151,
160, 173, 174, 253.
Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης 488, 489,
490.
Βερναρδάκης Δημήτριος 120.
Βηλαρᾶς 363, 498.
Βιζυηνός Γεώργιος 363.
Βικέλας Δημήτριος 35, 389.
Βλάχος Ἄγγελος 4, 332, 363, 488,
489, 490, 562.
Βρατσάνος Μ. 18, 22, 23, 24, 28,
38, 40, 43, 61, 87, 88, 97, 100, 116,
146, 153, 199, 256, 264, 273, 274,
275, 276, 277, 278, 279, 280, 282,
283, 284, 285, 363, 535.
Βυζάντιος Σκαρλ. 335, 339, 344, 348,
350, 358, 571, 584, 569.
Γαζῆς 597.
Δαμιανός 363, 366.
Δουκάκης 17, 32, 43, 65.
Δραΐκης 23.
Δροσίτης Γεώργιος 363, 366.
Ζαγχογιάννης Δημήτριος 14.
Ζησίου Κ. 17, 32, 38, 39, 42, 43, 54,
64, 65, 67, 70, 71, 72, 76, 81, 92,
93, 98, 99, 100, 101, 151, 482, 500,
547, 565.
Καβαλιερᾶτος 92, 94.
Καλλιφρονᾶς Δ. 15, 35.
Καρασούτσας Ἰωάν. 363, 488, 489.
Κοκκώρης 23, 38.
Κοριδάρης 89, 91, 96.
Κόντος Κωνσταντῖνος 120, 334, 375.
Κοραῆς 251, 332· ὁ σοφός 406· ὁ μέ-
γας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους διδάσκαλος
426.
Κουκουλᾶ Σμαράγδα 347.
Κουλούμπαρδος 93, 98, 99, 100, 101.
Κουμανούδης Στέφανος 355, 375.
Κουρτίδης 18, 32, 34, 35, 36, 39, 40,
43, 60, 62, 66, 67, 74, 83, 84, 90,
91, 92, 93, 94, 96, 99, 100, 101,
102, 103, 104, 105, 110, 115, 122,
125, 126, 127, 146, 152, 153, 199,
304, 363, 371, 399, 400, 401, 409,
415, 416, 468, 498, 535, 565, 578,
590.
Κωνσταντινίδης 23.
Λάζος 88.
Λιβαδάς 90.
Μαρτζώκης 490, 495, 498, 499.

- Μαυρογιάννης* 490, 498, 499.
Μελᾶς Λέων 35, 39, 332.
Μεταξᾶς Κ. 6.
Μηλιαράκης Σπυρίδων 6, 35, 98, 102, 347, 352, 353, 354, 356.
Μησιτζής 23, 89, 96.
- Οικονόμου Π. Π.* 23, 38, 252, 253, 269.
Ὀρφανίδης Θεόδωρος 489.
- Πανταζίδης Ἰωάννης* 120, 375.
Παπαβασιλείου Γ. 366, 398, 407, 416.
Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντῖνος 39, 560.
Παράσχος Ἀχιλλεύς 489, 490.
Παρίσης 357.
Παυλάτος 23, 87, 88.
Πετρίδης Δ. 35.
Πολίτης Νικόλαος 332, 375.
Πολυᾶς 597.
Πονηρόπουλος 6, 356.
Προβιλέγγιος Ἀριστομένης 488, 489.
Πούλιος Χαρ. 36, 102, 105.
Πρωτόδικος Ἰω. 17, 32, 42, 56, 64, 151, 288, 289, 290, 304, 332, 336, 337.
- Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος* 363, 488, 489.
Ραφτάνης Σέργιος 39.
Ραφτόπουλος 489.
- Σακελλαρόπουλος Μ.* 87, 88, 89, 97, 103, 105.
Σιμόπουλος Ἰ. 17, 32, 38, 42, 43, 54, 63, 64, 65, 360, 411, 424, 476.
Σκορδέλης 93, 94, 98, 101, 102, 103.
Σκυλίτσης 489.
Σοῦτσος Ἀλέξανδρος 488, 489 — Παναγιώτης 416.
Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων 3, 4.
- Τανταλίδης Ἡλίας* 363.
- Φιλᾶρετος Πέτρος* 6.
Φέρμπος Π. 430, 495, 498.
- Χατζιδάκις Γεώργιος* 120, 375.
- Ψαρᾶς Π.* 356.